

B

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Auctore D. NICOLAO MONARDIS
Hispalensi Medico;

Interprete CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIIII.

Summa privilegii.

Philippi Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra Christophori Plantini voluntatem, librum De Simplicibus Medicamẽtis ex Occidẽtali India delatis, quorum in Medicina vsus est, &c. imprimat, aut alibi impressum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate.

Subsig.

I. de VVitte.

GENEROSO, VIRTVTE ET ERVDITIONE PRAESTANTI VIRO, DN. THOMÆ REDIGERO, DN. SVO PLVRIMVM OBSERVANDO, CAROLVS CLVSIVS.

DEO fœcunda est omniparens Natura, & ea humanæ mentis imbecilitas, Generose Redigere, vt ab vno homine recōditissima eius arcana erui nō potuerint: sed alios atque alios exoriri necesse fuerit, qui ex eius latebroso sinu nonnulla proferrent à nemine antea obseruata.

HIC, reliquis sublimius volans, de cælestium orbium motu & astris acutissimè disseruit: alter, oceani profundum petens, de piscibus & reliquis aquatilibus sagacissimè disputauit: tertius, auium & insectorum: quartus, quadrupedum & reliquorum terrestrium animalium naturam edocuerunt: alius, terræ penetralia recludens, lapidum, & aliorum quę sub terra inueniuntur, generationem: plerique, plantarum varietate illecti, earum formas & facultates (quibus subinde ægri leuantur) in hominum vsum describendas sumpserunt.

REI verò herbariæ studium adeò immensum est, vt absolutam Plantarum historiam nemo hactenus euulgarit, sed aliqui duntaxat ignotas nobis antea plantas interdum in lucem proferunt.

EX eorum numero est D. Nicolaus Monardis Hispalensis Medicus, qui nuper aliquot plantas ex

America & nouo orbe delatas, Hiſpanico ſermone duobus libris deſcripſit.

Porro (vt eo ſtudio mirificè ſemper delectatus ſum) eius vtrumque librum Latinum feci: ſed quoniam pleraque in altero repetit, de quibus in priore egit, & medicamenta ſimilia per vtrumque librum diſperſa ſunt, vt concinniore ordine ſingula diſtribui poſſent, de duobus vnum feci, annotatiunculiſq; aliquot & iconibus auctiorem reddidi, in eorum gratiam, qui Hiſpanicæ linguæ ignari ſunt, meam operam pleriſque non ingratam fore ratus.

Tibi autem, Generoſe Redigere, nuncupaui, vt aliqua ſaltem animi gratitudine declararem, multis me modis obſtrictiſſimum eſſe, ob luculenta in me collata beneficia, quorum memoria animo meo nunquam excidet.

Et cùm Plantinus noſter Aromatum hiſtoriā recudere vellet, eam auctiorem, & locupletioribus annotationibus, iconibuſque inſuper illuſtratam (quoniam eiuſdem ſunt argumenti) huic coniungendam tradidi.

Hoc igitur tenue meæ obſeruantiæ teſtimonium boni conſulas, & quo ſemper in me fuiſti animo eſſe pergas. Vale, Machliniæ, Idib. Septembr. M. D. LXXIII.

DE

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Copal & Anime.

VO *resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterum* Anime.

COPAL *resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eamq; ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeò, vt cùm Hispani nostri primùm eò appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.* Copal.

VTILIS *est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed craßioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratißimi ac suauißimi est odoris, & prunis imposita, facilè consumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quod neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus,* ✳ *ita vt nonnulli Charabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo spherulæ precariæ tornan-* Anime orientale. Ambarum colliquatum.

 tur,

Charabe, & eius natales.

tur, cùm nihil ſit minus: nã Charabe Bitumẽ eſt, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, vtpote quod è fontibus in ipſo mari manat, Bituminis modo, atque aëri expoſitum, ſtatim cogitur & denſatur, vt conijcere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conſpiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini eſſe putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctiſſimus, ait Animæ Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus naſcitur, & ab illius pagi nomine, Animæ vocari.

Succinum non eſt lachryma.

NOVÆ Hiſpaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per inciſionem, Thuris aut Maſticis modo.

Anime Americum.

HVIVS vſus eſt in pleriſque, ſed Capitis præſertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes ſubſequentibus, cubiculis per hyemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire ſub noctem volentibus, ſuffitis, quinetiam ipſo capite, ſi qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.

Anime facultates.

MISCETVR emplaſtris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq; reſoluere opus eſt. Thuris vicem ſupplet, cum in ſuffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplaſtri modo adhibitum, atque etiam ipſum ventriculum reliquasq; partes neruoſas, Cerati modo, tertia parte ceræ admiſta, atque ſic geſtatũ diutius, & ſubinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida eſt ſecundo gradu, humida primo.

Xolochcopalli. Copalcahuiel.

Gomara in Mexicana Hiſtoria duo Copalis genera facit; alterum rugoſum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri ſimile: alterum, multò præſtantius, Copalcahuiel, quod plerique myrrham exiſtimarunt. Vulnerata arbore guttatim ſtillat liquor albus, qui ſtatim concreſcit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat noſtras annotationes in cap. 8 lib. 1. Hiſtoriæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Animæ fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus ſum ante bien-

biennium à doctiſſimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinenſi

Refert Fragoſus, in India Occidentali arborem inueniri Toçotguebit, id eſt, lignum deſiderij ſeu exoptatum, dictam, Populo ſimilem, ſummi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & ſplendorem, ſummè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice naſcitur gummi ſeu Reſina, Thuri noſtro ſimilis, ſed candidior, & minoribus fragmentis, quo iſtic vtuntur, vt nos Thure. Toçot-guebit.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hiſpania, aliud gummi ſeu reſinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hiſpanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber eſt, Pæoniæ ſeminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vſus eſt apud Indos, præſertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter reſoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahacæ facultates.

COLORE *eſt Galbani (nec deſunt qui idem eſſe putent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam ſapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri ſuffocatione laborantes ilico liberet. Vmbilico emplaſtri modo impoſita, vterum ſuo loco retinet: atque huius vſus adeo mulieribus eſt familiaris, vt ab eis maxima ex parte abſumatur, quandoquidem efficaciæ experiantur eius remedia, cùm in vteri ſuffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moſchum addunt. Maximè vtilis eſt, ad reſoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplaſtri modo adhibita: Eiuſdem eſt efficaciæ in tumoribus frigidis, quoniam eos reſoluit, maturat, & abſumit ilico. Non liqueſcit, ſed ita tenaciter ſemper adhæret, vt auferri, niſi opere abſoluto, non poßit.*

EXPERIMENTO *comprobatum eſt, qualeſcun-*

que defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prohibet ne corruptio longiùs serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum stomachicum.

E x *ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longè vtilißimum: siquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ est efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.*

S o l a, *iuncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmum prohibet, ego tertiam partem ceræ admisceo, quoniam faciliùs inducitur.*

I n *summa, adeo celebris est eius vsus, vt plebs ad qualemcunque dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multæ adstrictionis particeps, & sicca in secundo.*

Caraña.

E x *Continentis parte interiore, per* Carthaginem & Nomē Dei, *defertur resina colore* Tacamahacæ, *sed splendidior, liquidior, ac densior, lingua* Indica Caraña *dicta, quod nomen etiam apud* Hispanos *retinuit, odore* Tacamahacæ, *sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoq; tenax sine*

Caraña.

multa

multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.

Ea vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spacio vires suas exerit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplum vidimus in eo, qui ob humeri cruciatus, iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est. Carañæ facultates.

Mira est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facilè eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneráq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

Sed ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quædã purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, vtilior, & odoratior. Caraña purior

Oleum Cicinum.

Gelisco nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur. Oleum ficus infernalis.

Eadem vero ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Oleorum eliciendorum ratio.

Hæc eliciendorum oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quàm expressione facilius elicitur.

Olei cicini facultates.

Magnis viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis prouenientes sanat: omnes tumores dissoluit, flatusq; discutit, præsertim ventris, eamq; ob causam non modo in Anasarca vtile, sed in omnibus hydropisis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ sorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ sumantur. Efficacius subuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modo à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atq; ventris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest aurium doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq; mulieribus plerunque infestos illitu expurgat.

Calidum est initio tertij gradus, humidum secundo.

Rici-

Ricinvs americvs.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrũ tamen & nõ maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantum vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bęticę locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sane conueniebant Diosc. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An vero his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, plane ignoro, cum is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hic exhibeo, duntaxat viderim.

Bitu-

Bitumen.

Bitumen.

IN *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hiſpanis ſeruit picandis nauibus, quia pici nauali ſimilis eſt, ſed ſeuum admiſcent, vt melius induci poßit. Veterum Naphtham eſſe puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Poſidonius refert, albæ & nigræ.*

Naphtha.

Bituminis facultates.

NOS *eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum ſuffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.*

CALIDVM *eſt in ſecundo gradu, & humidum in primo.*

Ambarum.

Ambar griſeũ.

NVNC *mittit nobis Florida noui orbis prouincia* Ambar *quod vocant* Griſeum, *idq; in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vſque D. Helenæ.*

Ambar bitumen eſt.

VARIA *eſt circa eius originem opinio: ſed verißimum eſt, Bituminis genus eſſe ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expoſitum, ilico denſatur, vt ſolent pleraque, quæ ſub marinis aquis tenella & mollia ſunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.*

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus ſuis manare aſſerit, peßimũq; id eſſe quod à piſcibus deuoretur.*

Ambar nõ eſt ſperma Balenæ.

INDE *conuellitur eorum opinio, qui Balenarum ſperma eſſe aſſerunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum eſſe exiſtimantes.*

VERVM *eſt, meo tempore Balenam circa Canarias quas fortunatas inſulas putant, captam, in qua inuentæ ſunt plus quàm quatuor Ambari libræ: poſtea tamen infinitas Balenas cum ſuis catulis interfecerunt, ſed nihil Ambari in eis inuentum eſt.*

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit,& odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ, quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare poßit.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinē tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum. Ambari delectus.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quocunque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantij siue Assyrij in calente mortario permixtum,& vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alipta muscata aßiduè gestatum. Ambari facultates.

EIVS solius, aut cum moscho & ligno aloës permixtæ olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq; in pestis contagiis eius odor adprime vtilis est, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quòd illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosq; humores quibus plurimùm abundant, extenuet, siue cibis indatur, siue vestes suffiantur, siue cerebro cordisq; regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciē & manus abluūt, permisceatur.

SCOBI magnetis, galbanoq; miscetur, & emplastri modo mulierum vmbilico impositum, vterum suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem aßiduus odoratus prodest vteri procidentiis, suffocationibus verò, in

Liquid-

Liquid-ambar dissolutum, & xylo exceptum, vterięʒ ori inditum.

Catapotia pro sterilibus.

STERILITATI *à frigidis humoribus ortæ, hac cõpositione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, rasuræ eboris tenuissimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnam singulis triduis dabuntur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.*

Emplastrum ex ambaro.

EX *eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti forma, quod stomacho adpositum, eum doloribus liberat & excalfacit.*

Catapotia alia.

Ex eadem massa factæ pilulæ, & mane sumptæ, flatus discutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant, idem præstat ex vino odorifero mane sumpta hæc massa.

TRITVM *ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quauis causa (modo calida non sit) prouenientes.*

EADEM *ratione qua senibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixtura suffiantur, aut cerebrum, totaqʒ spina eo inungãtur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, siquidem eos excitat, &, si assiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.*

ILLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi scribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriũ ferri, si verò initiatur vino, maximè inebriare.*

Ambar inebriat.

Liquid-ambar, & eius oleum.

RESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleosum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar *vocamus, ad nos ex*

Hispa-

Hispania noua adferuntur, vtrumque odoratissimum, præsertim oleum, quod delicatioris & suauioris est odoris.

Est verò Liquid-ambar resina collecta per incisionem ex arboribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius folia hederaceis similia sunt, Ocoçol Indi vocãt, cortice crasso, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris causa admiscetur, vt scilicet suauius & diutius spiret in suffitibus. Liquid-ambar. Ocoçol.

Vbi nascuntur eiusmodi arbores, fragrantissimus est aëris odor, adeo vt Hispani primum eò appellentes, istic aromata nasci, atque adeo eas aromatiferas esse arbores existimarent.

Tanta quantitate in Hispaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem suppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hîc vtimur in suffitibus, odoramẽtis, pastillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus est, vt celari, etiam suffitibus nõ additum, non possit, & totas ædes, si eius sit copia, atque adeò plateas suo odore impleat.

Plvrimvs in medicina eius vsus est: nam calfacit, roborat, resoluit, & anodinum est. Cerebrum, per se illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, vt emplastrum impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici modo adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat. Liquid-ambar facultates.

Cvm Styracis, Ambari, & Moschi momento mixtum emplastri consistentia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

Ex eo recèns collecto, & eo loco posito, vt per se tenuior

eius

Oleum de Liquid-ambar.

eius ſubſtantia ſtillare poßit, oleum quod de Liquid-ambar *nuncupant, elicitur, multo perfectißimum, eoq́ longè ſuauius. Sunt qui expreßione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuēdis plurimum abſumitur.*

Eius facultates.

V T I L E *eſt medicamentum ad pleroſque morbos frigidos; nam calfacit, reſoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obſtructionibus prodeſt, menſesq́ prouocat. Calidum ferè in tertio exceſſu.*

S C I E N D V M *tamen eſt, pleroſque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis, pinguedinem innatantem colligunt, venduntq́ pro legitimo.*

E I V S *arboris pampini & ſummitates in faſciculos collecti veſtibus & ſtragulis, ab Indis inſeruntur, odoris gratia, in eumq́ vſum, Hiſpanis etiam vendunt.*

Balſamum.

Balſamum.

L A V D A T I S S I M V S *ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus,* Balſamum, *ad veri Balſami (quod in Aegypto naſcebatur) imitationem, nuncupatur, in Hiſpania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vrticæ ſimilia, ſerrata & tenuia ſunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.*

Balſami extrahendi duplex ratio.
Prior.
Altera.

F I T *autem duobus modis. Vno, multis inciſuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis eſt, è quibus liquor emanat, tenax, ſubalbidus, excellentißimus & perfectißimus, ſed adeo pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis ſuccis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris aſſulatim & minutim conciſos, in lebetem ampliſsimum iniiciunt, multa deſuper adfuſa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum ſatis eſſe putant, igne ſublato frigeſcere ſinunt, & conchiliis*

oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauißimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.

In medicina huius vsus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cùm Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduerterent, illos statim imitari cœperunt.

Cvm primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, æstimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris, quàm tribus aut quatuor ducatis æstimari solet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis vænijt: postea, tanta eius quantitate illata, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno væniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est precium, non æstimatur, cùm tamen idem Balsamum sit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur. Balsami æstimatio.

Et sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigandis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis perijt id Balsamum, quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & vtilitates consideremus.

Trifariam verò in medicum vsum recipitur: nam aut interius assumitur, aut exteriùs inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur. Balsami triplex vsus.

Interius assumptum.

INTVS *assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt & pessi modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic vt linguam nō contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eumq; roborant, coloremq; commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructiones aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pessi modo adhibitum.*

Foris additum.

FORIS, *calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnemq; humorem noxium absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi tētata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq; liberat, sicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat pani calido inditum, sicq; adpositum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.*

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS *remediis inditum, valdè vtile est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius indicio*

ea relinquo, qui eo vtetur, vt id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem vtilia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus vti; nam statim ea sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem necessaria sunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia censeri possit: eaq; de causa paucæ sunt in hac vrbe ædes, in quibus non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumq; vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxismum, & ilico quinque aut sex guttis eius in vino sumptis modo prædicto, horrores discutiuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

Gvstv est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidum & siccum in secundo gradu.

Nvnc ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balsamum per incisionem extractũ ex arboribus iis similibus, quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septæ cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidißimaq; lacryma suauißimi odoris, qui insignes eius facultates statim prodit. Et certum est eius guttulam potiorem esse, alterius quod decoctione extrahitur libra,

Balsamum purius.

Balsami arboris historia.

tametsi miraculosos eius viderimus effectus.

Balsami fructus.

HVIVS *fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine : etenim ciceris aut Pisi grano maior non est, amari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu sese suffiũt Indi, ad capitis dolores & desluxiones.*

Resina abiegna.

Resina Balsami facultatibus prædita.

IBIDEM *etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocãt, ex arboribus spuriis, quæ neque Pinus, neque Cupreßi dici poßũt, sed Pino altioribus, & Cupreßi modo rectis. In harum arborum cacumine vesiculæ quædam enascuntur nunc magnæ, nunc paruæ, quibus confractis guttatim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.*

EIVS *vsus est in omnibus ad quæ Balsamum conuenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item est stomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, vt in Balsamo edocuimus.*

Resina Carthaginensis.

Resina Carthaginẽsis, & eius facultates.

NVNC *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia resinam quandam purißimam & odoratißimam, abiegna aut* Terebinthina *Veneta multò præstantiorem, iisdem facultatibus seu maioribus præditam, quàm sit selectißima* Terebinthina. *Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq́ue vulneribus, & antiquis vlceribus : magno etiam commodo, ea elota & præparata matronæ sibi faciem oblinunt.*

Tabaco.

PLANTA Tabaco *antiquitùs in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis, ad vulnera curanda : Paucos*

ante

ante annos in Hiſpanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multò celebrior eſt ob facultates, quàm propter elegantiam.

NOMEN legitimum apud Indos eſt Picielt: nam Tabaco nomen ab Hiſpanis illi inditum, ab inſula quadam eius nominis, vbi frequentiſſima naſcitur. Picielt. Tabaco.

MAGNA altitudine aſſurgit, & interdum malum Aſſyriam, quam Limonem vocãt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Aſſyriæ ferè, ſed ampliore veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirſuto, vti tota planta eſt. Florem fert in ſummis ramis Campanulæ modo, cãdidum, medio purpuraſcentem, quo decidente ſuccedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur ſemen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix craſſa eſt & multifida, & lignoſa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice ſuo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam eſſe. Tabaco hiſtoria.

NASCITVR pleriſque Indiæ locis, humidis præſertim & vmbroſis, & exculto leuiq́; ſolo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præſeruanda eſt, & ſecundum parietes plantanda ad eorum ornatum: ſiquidem toto anno viret, Citriorum modo. Tabaco natales.

FOLIORVM duntaxat eſt vſus (tametſi eorum defectu quidam ſemine vtantur) eaq́; vt aſſeruari poſſint, filo traiecta in vmbra ſuſpenduntur & ſiccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALIDA & ſicca eſt in ſecundo gradu: itaque calfacit, reſoluit, mundificat & aliquantulum adſtringit, vt ex ſequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & impoſita, præſens in Cephalæa & Hemicrania ſunt remedium, ſi morbus ex cauſa frigida aut flatibus ortus ſit: ſæpius verò ſunt repeten- Tabaco facultates variæ.

da donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

DOLORES *dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.*

PECTORIS *vitiis, tussi veteri, asthmati, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapium ex saccharo & foliorum eius decocto paratum, paucaq́ quantitate sumptum, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: sed necessarias euacuationes præcedere opus est, si mora ferri possit.*

Serapium ex Tabaco.

SVB *cineribus calefacta folia, & sordida non excussis cineribus, calidaq́ sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq́ illita vtilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calenti intinctus, superimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu inungitur.*

INDICÆ *mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum spectat, positis, eas concoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus,*

Cruditatibus ventriculi.

& depuratus, pauca quantitate ſumptus : vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clyſtere eluendus.

NEPHRITICIS *doloribus, folia ſub cineribus, vt antè, calefacta, & quàm calidè fieri poteſt adpoſita, magnum adferunt leuamen, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clyſteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplaſtris admiſcebuntur.* Nephriticis.

IN *ſuffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vterique regioni impoſita, præſens adferunt remedium: quòd ſi (vt fit interdum) animi deliquium ſubſequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeò vulgare eſt, vt ea de cauſa Tabaci folia diligenter adſeruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid-ambar, aut Balſamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplaſtrum conſtans, & in vmbilico aſſiduè geſtatũ.* Vteri ſuffocationi.

ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi ſint, vel ſaltem non nimium calidi) efficaciſsimè folia calida adhibentur, aut eorum ſucco pannus lineus intinctus: etenim humores reſoluunt & digerunt, ideoque etiam tumoribus œdematodis foliorum ſucco calido prius elotis, vtiliſsimè imponuntur.* Articulorum dolori.

PERNIONES *ſanare, ſi ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum ſale abluantur, experientia docuit.*

VENENIS, *& toxico pernicioſiſsimo, quo Cannibales ſuas ſagittas illinunt, reſiſtere, paucis abhinc annis experti ſunt nonnulli: nam antè, ſublimatum vulneribus inſpergere ſolebant. Toxici autem vires infringere hac ratione ſciuerunt Hiſpani.* Tabaco alexipharmacũ eſt.

Occasio experiendi Tabaci aduersus venena.

CONTIGIT *vt quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atque etiam Hispanorum (si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cùm verò sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, vt Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilico dolores, & ea symptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatũ, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plantæ aduersus venena vti cœptum est. Rex ipse Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iußit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòst foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.*

Carbunculis.

EODEM *modo venenatis pestiferisq; carbunculis imposita, crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusq; virulentorum animalium præsens sunt remedium.*

Recentibus vulneribus.

RECENTIBVS *vulneribus imposita, ilico sanguinem sistunt, eaq; glutinant: quòd si maiuscula sint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postridie reliquisq; subsequentibus diebus idem ordo seruabitur, victusq; ratio necessaria.*

Gangrænis.

VETERA *vlcera, Gangrænasq; succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & mißione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: deinde obseruata quæ conuenit victus ratione.*

Animalium vlceribus.

PORRO *non modò in hominibus eiusmodi vlcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam*

per

per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic væneat, plerunque quod vlceribus inspergebatur, pluris constabat, quàm animal quod curabatur, æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, fœtida, vermibusque scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò comperer unt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideoque Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

QVENDAM noui narium vlcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio instillauit foliorum Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatũ est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur. Polypo.

HÆC est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliisque magni momenti negociis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicque permanebat aliquandiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebatque negocium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcunque euentus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoque modo barbaros illos homines miserè decipiebant. Tabaci fumus Indis frequẽs.

CÆTERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negociorum euentu, ex insomniis quæ illis apparuerint, pronunciaturi.

AT non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò assumptæ, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesq́; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contrà Raphani esu, grauia & turbulenta. & sic de plerisque aliis.

Solanum furiosum.

Anisum. Raphanus.

GARCIAS ab orta refert Bangue plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solicitudine liberare, veluti etiam Opiũ, quod Orientalibus Indis admodum familiare est.

Bangue.

Opium.

SIC & nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum sequuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit vt eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis ansam auferant sæpius illo vtendi.

VSVS est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq́; sedãdæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntq́;, donec ex vtrisque massa quædam fiat, quam in pilulas piso maiores

Pilulæ famem sitimq́ sedãtes.

con-

confingunt, atque in vmbra ſiccant, & in vſum reponunt. Facturi iter per deſerta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos ſe putant, eas pilulas ſecum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aſsiduè ſorbent, ea abſumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem abſoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem ſibi moleſtam eſſe, neque ſitim aſſerunt: cuius cauſam eſſe puto, quòd ſorbentes aſsiduè pilulas illas, etiam humores pituitoſos è cerebro eliciũt, qui deglutiti & in ventriculum demiſsi, naturalem eius calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obſeruare licet, quæ tota hieme in ſuis latibulis ſe continent ſine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerunt.

HÆC *ſunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiuſq; facultatibus colligere potui.*

BRASILIANIS, à quibus ſemen primùm in Luſitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum, Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Luſitania Orator, eius ſemen primus ad Reginam matrem detulerit, illiuſque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam ſanctam, ob inſignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hiſtoriæ xi. cap. v. in Hiſpaniola inſula, vbi copioſè tum temporis naſcebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoſcyami nigri deſcriptione plurimum conuenire videtur. Petum. Nicotiana. Herba Reginę. Herba ſanctą. Perebecenuc.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis craſſiſque ramis concaua, folia numeroſa, ampla, denſa ſeu carnoſa, pinguia, graui odore, feruido & acri guſtu. Flos extremis ramis naſcitur copioſus, ex albo purpuraſcens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi ſolet. Huic ſuccedunt ſiliquæ Bigitali ferè ſimiles, ſemine plenæ ex ruffo nigricante, puſillo, Papaueris multo minore. Petũ hiſtoria.

EIVS duo ſunt genera. Nam vnum amplo latoque eſt folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine, ſine pediculo, caulem amplectente. Id altius aſſurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi naſcitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore Petum genera duo.

eſt

eſt folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocāt, ſimili; ſed acutiore, longoq́ue pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas naſcuntur ſaturatiores aliquanto. Vtriuſque radix lignoſa eſt & multifida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, ſemen Septembri matureſcit (vidi in Luſitania tota hieme florentem) at hîc à menſe Auguſto in hiemē vſq; floret, & ſubinde ſemē profert, deinde primo gelu flacceſcit, peritq́ue tota; neque hieme aſſeruari poteſt niſi nouella admodum, idque difficulter.

Natales. NASCITVR omni ſolo, & ſemel ſata, ſemenq́ue ad maturitatem perducens, ſeipſam deinde ſerit, nec opus habet alia ſatione. Si tamen ſerenda erit, Auguſto aut Septembri id fiat, quoniam ſemen exiguum diutiſſimè ſub terra latet antequàm germinet: & Martio aut Vere ſata, primùm Auguſto germinat.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob inſignes facultates, præſertim à nobilibus quibuſdam matronis rei herbariæ ſtudioſis, quæ foliis eius recentibus, aut in vmbra ſiccatis, & ſtillatitio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur

Facultates. ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, ſcabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum ſucceſſu; multiſque miſeris ruſticis auxilio ſunt.

SVNT qui eius folia ſingulis diebus mane à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberétur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamq́ue in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio ruſtico Gallico lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum eſſe ſcribit, eius folia ſtrumis vtiliter illini, eiuſque ſtillatitium liquorem aſthmaticis auxilio eſſe. In ſumma, Panacea quædam eſt ad omnis generis morbos.

Petum tertiū. ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirſuto pinguíue, licet ſucculēto, flore minore, & per extremum rotundo, palleſcēte, ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoſcyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam exiſtimatur, verùm ſuperiore longè imbecillius.

Herba Ioannis Infantis.

Herba Ioannis Infantis. *HIC prætermittenda non videtur ea planta, qua vſi ſunt ij qui Hiſpaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius vſum primus oſtendit Indus quidam Hiſpani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata eſt.*

Eius hiſtoria. *EXIGVA eſt planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villoſis, ſiue hiſpidis.*

Facultates. *VIRIDIS præmanſa aut trita, vulneribusq́; impoſita, ſanguinem ſiſtit, eaq́; conglutinat. Neruorum aliarumq́; partium*

partium vulnera digerit & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iisdē viribus pollet sicca in pollinem redacta.

Radices venenis aduersantes.

Ex *Charcis prouincia Periiana, radices quædam aduehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & ficulnei folij odore.* Radix venenis resistens.

Hispani *Indias inhabitantes* Contrayerua *appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscunque tandem sit generis, præsentissimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici fecerunt. Ventris etiam animalia pellit.* Contrayerua.

Gvstata *radix, aromaticum quiddam sapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.* Temperamentum.

Guayacan.

Tria *ex* Occidentali *India deferuntur hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeò insignes repertæ sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix Chinæ, Sarçaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, & omnium optimo, vt ipsa experientia & multorum annorum vsu comprobatum est.*

Gvayacan, *à nostris lignum Indicum dictum, abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primùm hac ratione nobis innotuit.* Guayacan.

Magnis *doloribus morbi Gallici (quem ab Inda* Lues venerea.

muliere

muliere nactus erat) Hispanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guayaci illi propinauit, qua non solum magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinæ sanitati eum restituit: eius exemplo, plurimi alij Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispali statim euulgata est, ab iis qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per vniuersum orbem, quem hæc scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, & suo tempore ista aqua propinetur, certißimum est, ei morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non se prouoluat denuò. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primùm huc perlata est eius morbi origo, præsertim autem ex insula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris est, veluti nobis sunt papulæ seu morbilli, neque eius contagium magnoperè quisquam reformidat. In hunc autem modum propagatum fertur.

Lues venerea Europam inuadit.

ANNO *salutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico aduersus Galliæ Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisq; insulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cũ Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò citroq; exercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem.*

INITIO *diuersa nomina sortitum est. Hispani existimantes*

mantes à Gallis contagium venisse, morbum Gallicum nuncuparunt, Galli contrà, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocarunt, Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt, alij Serpiginem Indicam, eamq; verissimo nomine, cùm inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq; melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq; ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hispanica. Serpigo Indica. Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

CÆTERVM vt ad institutum reuertamur, Guayacan nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis Lignum Indicum nuncupetur.

Guayacan. Lignum Indicum.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est arbor, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; &, cùm siccum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens

Guayacan historia.

Mespili

Meßili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

Guayacan genus alterum.

ALIVD *eius genus in insula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, postea repertum est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius & amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus* Lignum sanctum *nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præstantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in curando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim aut separatim propinatur aqua, cùm ad morbum iam dictum, tùm ad alios plerosq; hac ratione.*

Lignum sanctum.

Guayaci decoctum.

LIGNI *minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duodecim, corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in tribus aquæ sextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum spacio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ sextariorum consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dum primum aquæ sextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asseruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, inijciantur denuo quatuor alij aquæ sextarij, coquanturq; ad vnius consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsim adseruetur. Sumitur autem hoc modo.*

Decocti vsus.

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici consilio, cubiculum deligit apricum, quo neque frigus neque aër penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare poßit duarum horarum spacio: deinde sudore absterso, indusium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde pòst horis, passæ illi dabuntur & amygdalæ, panisq; bis coctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda bibet quantum satis erit, etiam interdiu. Octo horis postquã*

comc-

comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, sudabit itē duabus horis, & à sudore, vti superius, mundabitur: vna post sudorem hora, de iisdem paßis, amygdalis, & pane biscocto cœnabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supradicta, pullus gallinaceus assus ei concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre non possunt, nouem dies sufficient, quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter concedetur. Si verò æger adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre poßit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem sensim augendo. Elapsis quindicim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ caßiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis bibet. Decimoseptimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq́; mane & vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq́; victus ratione vtetur, nisi quòd pulli loco, dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem dietæ, aliquantulum plus, eamq́; victus rationem in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapsis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectißimam victus rationem obseruando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdem ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & fœniculum decocta sint, bibet, eritq́; cæna sobria, & sine carnibus.

HÆC *est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque ea aqua non est præstantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuscunque tandem sit generis: radicitus enim eā extirpat.*

Guayaci facultates.

CONVENIT *item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum gallicum subsequantur.*

Guayaci serapium.

PLERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni vsum nemo vtiliorem experietur, quam superius descripta ratione, sine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, si sæpius ea ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.*

Hyuourahé.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasilianis *Hyuourahé*, id est, res rara nuncupata.

Hyuourahé historia.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, &, cùm recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedēte: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quod ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater duntaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

MIRA facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus eius loco vsurpatur.

Præparandi & vtendi ratio.

EIVS verò vtendi ratio hæc est. Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spacio, donec vini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modo vtile est hoc decoctum in morbo gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

China.

China Occidentalis.

NEMO *miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peru*

Vir

Vir illustris Dominus Franciscus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem: Chinæ radices esse, sed admodum recentes & integras respondebam: tum ille, Sanè recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi, nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, quæ iam ipse in Hispania noua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentißimas inde delatas.

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici similis, nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra, Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariosa, sapore insipida.* Chinę historia

NASCITVR *in China, Orientalis Indiæ prouincia, Schytiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ palustris modo.* Chinæ natales.

SOLIVS *radicis est vsus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in precio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quod Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicãtes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem parandæ hæc est ratio.* Chinæ vsus apud Indos.

RADICIS *Chinæ minutim concisæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfundentur aquæ tres sextarij, maceratur viginti horarum spacio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in* Præparandæ Chinæ ratio.

fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chinæ sumendæ modus.

PVRGATO, *vt decet, corpore, Collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterso, indusium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quo neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorum adponentur: potus erit similis aqua, quã ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine oßiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctumúe initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quam calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indusium & lintea calefacta mutet, post horam cœnet conseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorũ carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectãs, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruanda est, quadraginta continuis diebus, vinoq́ abstinendũ & mulieribus: potus erit Chinæ superioris, decoctæ & exiccatæ in vmbra, vncia una, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.*

AD

AD varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luem venerеam cuiuscunque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores schirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcunque podagram, sed coxendices præsertim curans. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: destuxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur. Chinæ facultates.

SICCA est in secundo gradu cum exiguo calore, idq; deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum Çarçæ-parillæ, calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum. Chinæ temperamentum.

DE China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garcia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cõsulat eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

POST Chinam, Çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum abhinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos. Carça-parilla ex Hispania noua.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis colore cinereo dilutiore, quæ interdum tã altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facile desiccantur: florésne aut fructum proferat ignoramus. Carçæ-parillæ historia.

Carça-parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differens, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior, hæc verò cinerea, nigrior, atque craßior.*

Carçæ delectus.

DELIGITVR *nigrior, recens, non cariosa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inutilis existimatur.*

Nominis occasio.

CVM *eam Hispani primum viderunt, Çarcæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra Çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cùm ea quæ ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua hordeacea sapidior est.*

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cum primum in medicinam recepta est, quam nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem, quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.*

Carçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expreßi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spacio sudabant. Quod si interdiu sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt manè, sudabant. Hîc ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expressæ Çarçæparillæ.*

parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq; melius curaui, quàm nunc sanantur. Subsequuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.

Carçæ parîdæ altera ratio.

DVÆ vnciæ Çarçæparillæ, lotæ, confractæ & minutim concisæ, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum spacio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionẽ, eadẽ ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.

Vtendæ modus.

PVRGATVS, vt decet æger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris Çarçæ-parillæ aquæ hauriet, sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli aßi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die; omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione, per quadraginta dies, vtetur, vinoq; abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ Çarçæ-parillæ sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etiam expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad Çarçam-parillam pertinẽt, quandoqui-

doquidem medicamentum eſt, cuius vſus & facultates maximè celebrantur.

IAM *annus eſt quintusdecimus, quod Syrupum confeci, non modo in hac vrbe, ſed tota Hiſpania laudatiſsimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit, neque inflammat, Guayaci videlicet ſiccitate temperata, & Çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.*

Carçæ Syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt ſupra dictum eſt, præparatæ, Ziziphа octodecim, pruna paſſa vigintiquatuor, vtraque oßiculis repurgata, florum Borraginis ſemuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ ſextariis lento igne coquuntur ad duorum ſextariorum conſumptionem, colantur, & decem huius decocti vnciis, vna ſirupi violati admiſcetur.*

Vtendi ratio.

Calidus mane & veſperi ſorbendus datur, eodem ſeruato ordine, qui ſupra dictus eſt, ſudorem etiam (ſi prououocabitur) detergendo. Conceditur ab initio eſus pulli Gallinacei exigui, & reliqui cibi ſupra enumerati, & bibitur ſimplex aqua Çarçæ-parillæ, quæ fit ex eius ſemuncia in quatuor aquæ ſextariis cocta, ad vnius conſumptionẽ. Ea ratione curantur cùm omne genus morbi gallici, tũ reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut Çarçæparillæ curari diximus.

Carçæ aqua ſimplex.

Carçæ ſyrupus alter.

FIT *item alius Syrupus huiuſmodi. Çarçæ-parillæ octo vnciæ confractæ & conciſæ, in quatuor aquæ ſextariis ad trium conſumptionem coquuntur, in eo qui ſupererit ſextario, ſacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq́ue Syrupus, vt moris eſt. Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte ſumuntur, prandium eſto è cibis boni ſucci, cœna ſobria, potus è ſimplici Çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec abſumptus ſit, quo tempore ad ſua negocia peragẽda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus pleroſque ex morbis ſupra enumeratis, ſine moleſtia.*

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo ille interiore seu matrice Çarçæparillæ exempto, eam exsiccant, contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam mane ieiunus sumit, atque simplicem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus & pedibus mirificè sanat, hac ratione. Carçæ puluis.

Pvrgatvs æger, etiam (si necessitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei, sublimati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet, deinde emplastrum conueniens panno sericeo extensum, omnibus locis, quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spacio perfectissimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus sit: abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit. Pulueris vtendi ratio.

Hodie tam frequens est aquæ Çarça-parillæ vsus modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue in defluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, siue aliis quibuscunque, modo non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideoq; non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex Çarçæparillæ, quàm aqua vulgaris. Certum est tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu. Carçæ aquæ vsus frequés. Quibus non cõuenit huius aquæ vsus.

Nvnc ex prouincia Quito cœpit inferri Çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis Carça-parilla ex Guayaquil. Guayaquil fl.

originem ſumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli ſunt, quoniam pro more habent vt ſibi dentes eximant, quos ſuis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autem nihil præſtãtius, nihil magis neceſſarium dentibus habere.*

Guancauilcas.

EIVS *fluminis aqua admodum ſalubris, & multos morbos curare dicitur, eamq; ob cauſam, pluſquam ſexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hiſpanis, qui multoties ea aqua ſe abluendo, & magnam eius quãtitatem ſæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde ſudant, & conſequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, ſicuti in balneis Lucẽſibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri ſolet.*

Guayaquil fl. aqua ſalubris.

SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua Çarçamparillam facultates ſuas mutuari. Ea eſt colore ex cinereo nigricante, maioribusq; & craßioribus radicibus conſtat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiendum ſit, ante quam erui poßint.*

Carcæ Guayaquilanæ hiſtoria.

DVPLEX *verò eius exhibẽdæ ratio apud eos obſeruatur. Çarçæ-parillæ radices, quot opus erit, ſumẽtes neruo illo interiore repurgant, corticem eũ, ſi ſiccæ ſint radices, macerant, donec molleſcat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt ſuccus extrahi poßit viſcidus & muccoſus, cuius mane eam quantitatem ſumunt, quam vno hauſtu aut pluribus bibere poſſunt, lectum deinde ingreßi, plurimum ſudant, poſtea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius ſuccum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus eſt tamen locus ab aëre & frigore liber.*

Carçç exhibẽdæ prior ratio.

liber. Hac ratione, & vsu conseruarũ, necessariorũq́; aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut nouem dierum spacio, omnibus morbis liberantur, quos Çarça-parilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur.

ALTERA *iis conueniet, qui imbecilliores sunt, nec superiorem, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. Çarçæparillæ neruo suo liberatæ, &, vt superius, maceratæ, si sicca sit, deinde contusæ, quatuor vnciæ, plurésve aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut mensuræ vsus) in quatuor aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua, quantum possunt semel aut pluries bibunt, in lectulo deinde se componunt, ad sudorem prouocandum, qui tametsi adeo vehemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura absumitur) cùm in prandio, tum in cæna illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentũ, omnes morbos sanat, nõ sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus Çarçæ decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio dietæ, neque in media, neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamenta composita illis desunt) sed muliercularum duntaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.*

Carçæ exhibédę ratio altera.

In quibus morbis Carça non exhibenda.

ILLVD *verò obseruatione dignum est in hac curatione, quod solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Ideoq́ue nunc eorum exemplum sequutus, solo cortice in hunc hunc modum vti soleo.*

QVATVOR *corticis Çarçæ-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ sextariis vigintiquatuor horarum spacio macero, deinde ad dimidias decoquo: quod si calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum*

Carçæ præparandæ ratio optima.

dum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorij stillatitium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatißima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDVM *item est, vt quanta poßit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq́ sanabitur. Itaque hanc nouam sumendæ Carçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliusq́ & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna insula nascitur Carçæ-parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præfert: meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est. Carcæ-parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succusque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ selectæ; nucis ponticæ magnitudine, croci momentũ (sunt qui Ligni aloës pusillũ addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitãtur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis sumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua Carçæ simplex. Surgant hora decima, cubitum eant antè solis occasum. Istis catapotiis grauissimos dolores, & brachiorum crurumque paralyses curari experientia se consequutum scribit.

Sassafras.

LIGNI *quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam*

Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduersus varios morbos, vt ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS *ex ea regione Gallis, nostri Hispani in similes morbos incidere cœperunt, ob praui succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones: at à quibusdam qui remanserant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.*

DICITVR *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam,* Sassafras. Pauame. Sassafras.

ARBOR *est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametsi minores inueniãtur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãsis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquantulum acri, sed aromatico, nõnihil ad fœniculi saporẽ tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas, cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum calorem tendente, non adeo aromatici saporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos desinente, nouello verò folio pyri folium æmulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis semper eis quæ decidunt succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructumúe ferat incertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, sed non adeo vti lignum, per summos terræ cespetes expansis, vt facilè euelli possint; quod fere cõmune est omnibus arboribus Indicis (imo referũt Hispanicas arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in superficie terræ plantẽtur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctũ odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istic vsurpatur.* Pauame seu Sassafras historia.

NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc* Natales.

est,

est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuersam Floridam haud facilè inuenias: istic verò, sunt integræ siluæ, quæ ob suauissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primùm eo venientibus, arborum Canellæ esse existimabantur, nec immerito, nam adeo odoratus est & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.

Delectus. OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio truncus, sed cortex omnibus præfertur.

Temperamentum. ARBORIS & ramorum temperamentum calidum & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus duntaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.

Facultates. EIVS decoctum commendatur in omni morborum genere, præsertim verò in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus discutit, quam etiam ob causam vterum ad conceptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumq́; subducit.

ILLIVS fragmentum assiduè gestare & odorari maximè prodest, aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

DECO-

DECOCTI verò ſeu aquæ præparandæ hæc eſt ratio. Radicis cum ſuo cortice aſſulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ ſextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum ſextariorum conſumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adſeruatur. Poſtmodum ſupra eadem fragmenta, tantundem aquæ ſuperinfunditur, decoquitur ad dimidij ſextarij conſumptionem. Ea eſt ſecunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit. Decocti parandi ratio.

ILLVD verò obſeruandum eſt, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum conſideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, biliosis, quàm pituitoſis. Sed vulgariter quarta ſextarij pars aquæ tepidæ ſumitur mane, deinde ſudatur, & veſtis mutatur, nec quiſquam eorum qui hoc medicamẽtum ſumpſerit, lecto ſe continere cogitur. Prandium ſit media gallina aſſa, cum aliquot vuis paſſis, & amygdalis, & auellanis toſtis: cœna ſit è conſeruis conuenientibus morbo qui curatur, potus ſecunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtiliſſimum iis fuiſſe, qui pedes & manus ex podagra ſic contortos habebant, vt iis vti non poſſent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmanſum eo dente qui dolet, & iſtic retentum, dolorem ſedat.

PORRO qui tam exquiſita victus ratione vti nollent, aquam ſimplicem hac ratione decoquant. Ligni aſſulatim confracti ſemuncia, pluſúe aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ ſextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abſtinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim ſaporis & odoris gratiam vino conciliabit. Aquæ parãdæ ratio alia.

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zennig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihique amicissimo, quod odore & sapore fœniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius saporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Droco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum suo cortice adeo Tamarici simile est, vt nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugosa, & ex cinereo rubescente.

Molle.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria.

Molle historia

ERANT autem eæ arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & viscido, & od rato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natę sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conspicere licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus, minutus est, viti similis.

Natales.

HAEC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle historia alia.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeo commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ

Molle vinum.

modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in precio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arbo-

Facultates.

ris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

MOLLE

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS de Burgos Pharmacopola, vna cum Sulphure infra describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imo Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.

MAGNA huius ligni quantitas in monte quodam cæsa fuerat, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quam multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quandoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiaq;, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq; incultis nascuntur.

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiæ Piri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dico, quoniam

niam adulteratur alio ligno ſimili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

H A C *aqua aſſiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, ſine vlla humorum commotione, neque enim opus eſt alia victus ratione quam temperata: ſiquidem aquæ ſapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm ſi pura eſſet, & nihil in ea maceratum. Calidum & ſiccum eſt in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

L A P I S *hic in Nephritide maxime laudatus ex noua Hiſpania etiam defertur. Praſio lapidi ſimilis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.* Nephriticus Lapis. Praſſius lapis.

E V M *geſtāt variis formis effigiatum, vt antiquitus ſolebant Indi, alios piſcium forma, alios auium capitibus, alios pſittaci roſtris ſimiles, nonnullos rotundos ſphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appenſos geſtare ſolebant, aduerſus Nephritidis, aut ſtomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed eius præcipua laus eſt ad Nephriticos dolores, & ad calculum expellendū, & arenulas.* Nephritici lapidis varia forma. Facultates.

N O B I L I S *mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio geſtans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq́; amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum geſtat, & ſtatim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum: atque etiam calculorum expulſione. Ea etiam occulta facultate præditus eſt, vt ab eiuſmodi dolore præſeruet geſtatus, renum calorem mitigando.*

D V C I S S A *Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide ſibi confe-*

cit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII *multi senserunt idem leuamen, eamq; ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec vti initio, tam facilè adquiri possunt, quod soli earum Prouinciarum Reguli & Domini eos posideant, nec immerito, cùm tam admirandæ sint illorum facultates.*

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis

IN *mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces* Tiburones *dicti, maximi, validißimi, pugnacißimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis aßiduè præliantur.*

Lapis Tiburonum.

IN *eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosiqúe (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi possunt.*

Facultates.

HVIVS *lapidis puluis vtilißimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinæ difficultates, & renum vesicæq; calculos, vt in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.*

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiã descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dentium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarum cap. 31. (quẽ sequutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos tantum pedes rotundos, quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piscis videtur; etenim recẽs vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusq; seruari potest.

potest. Eius pinguedo optima, nec facilè rancescit, ex corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad caculum & nephritidem vtiles.

Hic piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cepisse Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educauit, adeoque domitum euasisse, & ferociam deposuisse, vt de manu cibum caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in ædes perreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus, in aliam transuexisse, nec illos mersisse, ita vt Indis summam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

*Ex Nomine Dei, Carthagine, aliisq́; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (*Caymanes *appellant) inueniuntur: ferocißimi sunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire poßint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari, ad fluuiorum ostia: pariunt oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, respuit.* Lacerti Caymanes.

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atque adeò sibi seruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrinque alligati, in quartanarum paroxismo, illas tollere, aut earum calorem manifesto infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiusdam puellæ, quæ quartana laborat adhibui, & certè febris calorem nonnihil remisisse animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro. Lapidis caymanũ facultates.

Gomara, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt, inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis se edisse asserit circa Pauamam, cùm eam regionem primum occupassent.

Ingens Lacerti magnitudo.

sent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100 pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint.

Lapis Sanguinalis.

Lapis sanguinalis.

LAPIS *Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.*

Eius facultates.

EX *his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.*

VALET *ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.*

PERSVASVM *habent Indi, imo firmissimè credūt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idq́ verum esse experientia probatum est. Vtilis est etiam suspēsus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.*

Lapis rimas pedum curans.

ALIVD *lapidis genus est, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes, curat: verum id duntaxat auditu percepi.*

Armadillo.

NVNC *ex continenti habemus ossiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integitur penum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani* Encubertado.

Armadillo.

Encubertado.

Descriptio.

EST *porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt*

Talpa,

Talpa, & terra ſeſe ſuſtentare creditur, quod foris nihil edere conſpiciatur.

Facultates.

O MNIS *facultas conſiſtit in caudæ oſsiculo, cuius in tenuiſsimum puluerem redacti pilula, confecta, magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius ſedare, & tinnitum etiam, cum exigua ſurditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem ſedari multa experientia comprobatum eſt.*

Tattou.

H VIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores ſunt, & eorum caro tenella eſt, boniq́ue ſucci. Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 51.

M EMINIT item Franciſcus Gomara in Mexicana hiſtoria in hunc modum. Circa Lacunam quæ ex flumine Papalaxapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, roſtro porcelli, pedibus Hiſtricis aut Erinacei terreſtris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & teſta ſquamata veluti loricatum, intra quam ſe retrahit teſtudinis terreſtris modo. Similis eſt hæc tectura panopliæ æquorum: ſed & cauda, ipſumq́ue caput huiuſmodi teſtis ſquamatis tecta ſunt, auriculis foris eminentibus, eamq́ue ob cauſam Hiſpani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id eſt, Cuniculum cucurbitæ.

Aiotochtli.

E IVS etiam deſcriptionem apud Geſnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum hiſtoriam, ex quo hanc iconem mutuati ſumus.

Sanguis Draconis.

A TTVLIT *ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Epiſcopus Carthaginenſis fructum arboris, ex qua manat lachryma illa, quam Sanguinem Draconis vocant.*

Draconis arboris fructus.

E ST *autem hic fructus admirandus: nam ſublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritiſsimo aliquo artifice è marmore ſculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, ſpina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conſpicuis.*

Sanguis Draconis cur ſic dictus.

A B *eo fructu denominationem proculdubio ſumpſit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per inciſionem legitur, quã ex Carthagine Peruana ſelectiſsimam aduehunt: vnde ve-*

terum

terum & multorum recentiorum inſcitia deprehenditur, qui, quid eſſet ſanguis Draconis, aut cur ſic appelaretur, omnino ignorarunt.

MAGNA *eſt arbor, cortice ſatis tenui, & qui facilè incidi poteſt: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem Sanguinē Draconis in Lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes ſeu maſſas iſtic cogatur, quemadmodum reſina in Caſtella.* Draconis hiſtoria.

VTERQVE *liquor intro aſſumptus, alui profluuium ſiſtit; ſic etiam ventri illitus, aut clyſteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inſperſus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dētes ſtabilit. Eſt item color Pictoribus maximè expetitus.* Facultates.

TEMPERATVS *eſt, & pauci caloris particeps.*

MEMINI ante paucos annos nobis à Franciſco de Hollebecque Regis Hiſpaniarum Hortulano diligentiſſimo, miſſos fuiſſe quoſdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commiſſis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boiſot virum doctiſſimum & rei herbariæ peritiſſimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olyſipone conſpexi) ſed ſubſequens hyems abſtulit. Fructus is erat Ceraſij magnitudine aut Oxymirſines, rotundi, tenui pelle contecti, qua ſublata, oſſeus nucleus conſpiciebatur, qualis eſt in fructu Ruſci: ſed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotundus erat & læuis, &, vt dixi, totus oſſeus. Arboris, quā Olyſipone obſeruaui, & in cuius cortice gūmi ſanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hiſpanias obſeruatarum deſcriptione exhibeo. Dragonal.

Gummi ad Podagram.

DABAT *mihi idem Epiſcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat deſcribere) ex eodem continenti delatum, quo ſe podagrici iſtic purgant, in hunc modum.* Gummi ad podagram.

ILLIVS *gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, ſtillatitio aquæ liquore noctem integram macerant,* Facultates.

postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat, sine molestia.

INSIPIDVM *est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dysentericus.

Fructus ex Quitô.

HISPANVS *quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dysenteria miserè afflictari dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuißimè tritorum puluerem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq; sisti cæpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiuerim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.*

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia sistens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti craßitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *est apud Indos æstimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex*

aqua

aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq́; in reliquis victus ratio, quæ huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.

EX VARIIS nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgantia medicamenta deferuntur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt sint veluti Præfatio quædam in Historiam radicis Mechoacan.

Cassia solutiua.

INSVLÆ Diuorum Dominici & Ioannis de Portu diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Cassiam solutiuam, vt non modo Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onustæ vehũtur, quàm Cantabri ferrum mittunt. Cassia solutiua

QVÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cum immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeo recens, vt interdum sexagesimo postquam collecta est die, huc perferatur: & quia recens, gratiq́; saporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit. Delectus.

BENIGNE purgat & sine vlla alui perturbatione bilem præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus & inte- Facultates.

intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: sanguinem purgat; Vtilis in omni morborum genere, sed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam sumpta. Desluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vsus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & sitim extinguit. Assiduus illius vsus ante prandium aut cœnam, calculi generationem probibet.

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius est decem drachmarum, ad sesquiunciam vsque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.*

IN *istis insulis primùm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.*

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in noui orbis continenti) inuebitur in Hispaniam Medicamenti genus purgans, bilem præsertim.*

Fructus bilem euacuans.

FRVCTVS *est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calice læui, non, vt illarum, echinato: eo calice fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuisus est, intercursante medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut Gallinæ iusculo sumitur.*

tur, datur etiam tostus vt minus purget: quocunque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis, quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui graluia symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

NOVO *orbe primũ inuento, insula Diui Dominici quoddã genus Auellanæ misit, qua se* Indi *familiariter purgabãt. Postea Hispani necessitate cõpulsi, illis etiam purgare se cœperũt, nõ sine vitæ discrimine.* Colore *& forma nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triãgulares, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine illecti, decepti sint.* Auellanæ purgatrices. Auellanarum historia.

MEDICORVM *vulgus eas* Ben magnum *vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo* Itali *odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cæsariem & barbam inungunt deliciarum gratia.* Ben magnum. Ben paruum

VALIDISSIMÈ *pituitam & bilem supernè & & infernè purgant.* Nonnulli *tamen earum vehementiam: assatione infringebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant.* Facultates.

DOSIS *est à dimidia drachma ad drachmam vnam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gradus, & sicci in secundo.*

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioãne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultissimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamen minus solidum quàm in vulgaribus Auellanis, id nucleum continet auellanæ magnitudine, candidum, solidum, Auellanæ vulgaris aut ilígneæ glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.*

Descriptio.

NOSTRIS *pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt MayZi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.*

Facultates.

BILEM, *pituitam, & aquas validissimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cùm tam*

tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.

QVINQVE *aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præpárato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.*

CALIDI *in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

FABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt cæparum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cũ cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniiciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.* Fabæ purgatrices.

DATVR *hic puluis vino aut sacchаro exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.* Sumẽdi ratio.

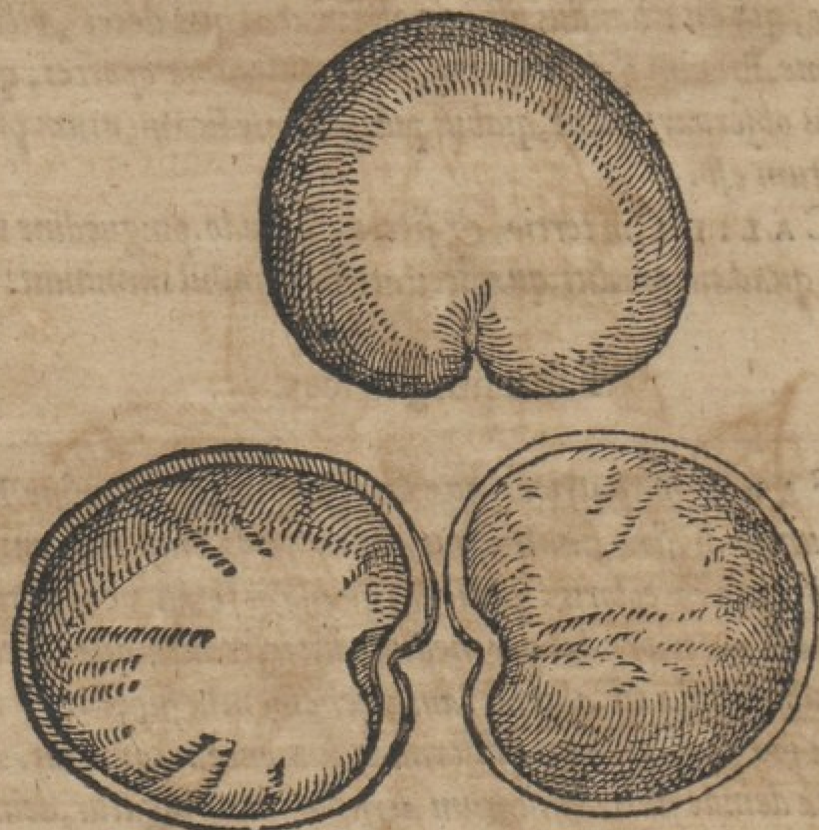
APVD *Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multò lenius & facilius quam superiora medicamenta purgant.* Facultates.

DANTVR *in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.*

DOSIS *esto assatarum à quaternario numero ad senarium, pluriumúe aut pauciorum, pro ægri viribus.*

Aliquot

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insignitos: sed nullus mihi cóspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori descriptæ conueniret, at potius inter Phaseolos, omnes recensendi videbantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed planus vtrinque & quodammodo puluinatus, digiti vnius crassitie, duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquãtulum cauo, qua videlicet hilus esse solet, & siliquę, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia Americæ

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS.

Americæ prouincię delato, admodum recenti, pollicari latitudine, craſſo, colore rufeſcente, magno hilo, & parte extrema veluti ſeſſili: Eiuſmodi quatuor aut quinque ſingulis ſiliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tuſi & impoſiti bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro palleſcente: ego duntaxat iuniorem plantam vidi mihi ſeminenatam, quæ foliis Phaſeolo vulgari ferè ſimilis erat, niſi quòd minora erant, & auerſa parte hirſuta, præſertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fulueſcente obſiti. Braſiliani Macouna vocant: ſimiles planè, & colore, qui ex cinereo candicans eſt, duntaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olyſipone in monaſterio quodam Phaſeoli genus vulgari noſtrati adeò ſimile, vt noſtrum putarem, pergulas iſtic veſtiebat opere topiario, flore purpureo; at ſiliquæ ſcabræ ſunt, breuiores, & duplo latiores quàm noſtri vulgaris: fructus eſt exiguus piſi vulgaris magnitudine, totus niger, niſi qua parte ſiliquæ adhæret, quæ candida eſt. Braſilianis frequentem eſſe audiui, & Luſitanis iſtic habitantibus Faua braua, id eſt, fabam ſilueſtrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

In omnibus continentis oris, lacteus quidam ſuccus elicitur ex arbuſculis Malorũ ſimilitudine; Indi Pinipinichi *vocant: cuius rami reciſi, lacteum humorem ilico exſudant, aliquantulum denſum, & viſcoſum, cuius tres aut quatuor guttæ ſumptæ, validiſsimè per ſeceſſum purgant bilem & aquas.* Pinipinichi.

Facultates.

Bibitvr *ex vino, aut eius deſiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

Illvd *autem peculiare habet, quod ſi quis, eo ſumpto, iuſculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, ſubito eius operatio infringitur, & ceſſat.*

Svmpto *aliquo ex ſuperioribus medicamentis purgantibus, ſomno abſtinendum eſt, & ea obſeruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum ſumpſerunt, obſeruari ſolent.*

Calidvs *& ſiccus hic liquor in tertio gradu.*

Omnia *iam enumerata medicamenta valida ſunt*

& perniciosa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptũ est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tanquam ad medicamentum præstantissimum, confugerũt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.

Mechoacan.

Mechoacan. MECHOACAN *radix est ante viginti annos primum reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.*

Forma. IAM *vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt; nam Bryoniæ radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia.*

MILII *semine obruta seruatur hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.*

Mechoacan alterum. CÆTERVM *nũc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natũ circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè præstãtius eo, quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius flos, semẽ & ramuli etiam allati sunt.* Forma. *Erat verò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans maioribus; è cuius vmbilico*

bilico protuberat calix siue vesicula quædam auellanæ magnitudine, membrana constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuißima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur.

E X *huius radice fit conserua varij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex sacchаro & illius succo, quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facilè saccharum recipit, quocunque tandem modo paretur.*

M O L E S T A *non est huius radicis sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideoq; pueris, senibus, aliisq;, qui cætera medicamenta respuunt, vtilis est.*

P I T V I T A M *præsertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tußi veteri, febribus & lue venerea vexatis.* Facultates.

H V I V S *autem radicis sumendæ ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis mißione, & diæta, pro medici iudicio; huius radicis leuiter contusæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi anisi, aut cinamomi (si quis vinum non fert) summo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur iusculum, & paulò pòst cibus, qualis his dari solet, qui sese purgant.* Exhibendi ratio. Puluis.

F I V N T *nonnunquam ex eodem puluere catapotia coriandri sicci magnitudine.* Catapotia.

IN manu autem est Medici, * *aut eius qui sumpserit, eā humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sumpto pauxillo iusculo, aut alia re, eius operatio ilico cessat.*

Mechoacan siluestris

MITTIT nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quā ob causam Scāmonea nūcupatur: sed nemo (periculo semel facto) vtitur. Simile est, alteri cū folio, tū sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet.

Missa sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui caliculo sine siliqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum caliculo, & semine rufo, & quàm superius longiore, tenerioreque: Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natæ sunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ studiosis plantæ, quas subsequentis hyemis iniuria sustulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, sed tenerioribus & colore magis fulueſcente.

* Negat Ioan. Fragosus Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sisti aut infringi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Radix Quimbaya.

MEMINIT Petrus Cieça parte prima Peruanæ historiæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti craßitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine aquæ sextario per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte absumet. Ex ea quæ supererit aqua, qui tres vncias sumpserit, adeò benignè purgabitur, & sine molestia, vti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno purgatorum commodo.

Piper.

TOTO Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam

oblongi

oblongi, quod maiore acrimonia præditum est Orientali, magisq; aromaticũ, & iucũdiore odore spirat, quàm Axi seu Capsicum, quinetiã præfertur Piperi nigro, cùm saporis tũ suauitatis causa. Axi. Capsicum.

ALTÆ cuiusdã plãtæ fructus est oblõgus, crassitie quidẽ funiculi, at dimidij pedis lõgitudine, cõstãs veluti multis granulis, circa pediculũ oblongũ continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu. Forma.

NEC prætermittendũ est Piper ex Indiis nostris missum, quãdoquidem non modo in medicũ vsum receptum est, sed planta est excellẽtißima, & totæ Hispaniæ notißima: nã nullus est hortus, in quo nõ seratur ob fructus pulchritudinẽ. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrescentem.

FOLIO est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopenis forma, aut cerasorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratißimo. Capsaci historia.

PARTICVLATIM concisum & iusculo maceratum, meliorem saporem eduliis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus, in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo solùm differens, quod illa multis aureis emuntur, hoc sola satione adquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vsum, minore dispendio, & maiore commodo.

FLATVS discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps. Facultates.

Capsicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligentissimè colitur tota Castella cùm ab Hortulanis, tum à mulieribus in fenestris ædium suarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum virente tum sicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noster auctor ait) forma: sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flauescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olysiponem.

Aliud Capsici genus obseruaui in nonnullis Lusitaniæ locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani fere, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortensis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Capsici modo, tam feruidi gustus, vt fauces aliquot dies incendat gustatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hyeme. Illi vocant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper Brasilianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in vsu esse intelligo.

Ceuadilla.

Cauadilla. *Perlata sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania noua, semina cuiusdam plantæ* Ceuadilla *istic vocatæ, id est, Hordeolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo lini semine neutiquam maius, & longè aliis fa-*

Facultates. *cultatibus præditum. Etenim nunquam auditum est plantã aliquam adeo vrente, & caustica vi præditam; sic, vt vbi cauterium necessarium est in gangrænis, & putridis impurisq; vlceribus eosdem præbeat effectus quos non modo sublimatum, sed ignis etiam præstare posset: etenim vermes in vlceribus necat, putridaq; vlcera expurgat puluis eius sensim iis inspersus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præseruatiuis, quæ in huiusmodi remediis vsurpari solent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem stillatitio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellichnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.*

Eadem ratione vsurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerunque infestantur.

CALIDVM *est hoc semen in quarto gradu, eoq́ue etiam amplius, si plures sint gradus.*

Sulphur viuum.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantißimum, vt vitrum translucidum, colore auri sincerrimi, cuius fragmentum pusillum lucernæ adpositũ, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permistum: & antè quàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.* Sulphur Quitense.

HVIVS *puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, Nephritidi, neruorumq́ue contractionibus & ictero vtilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.* Facultates.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, & expers transparentiæ, nihilq́ue cum alio commune habens præter odorem.* Sulphur Nicaraguanum.

Ad Erisipelas.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam ante descriptum, Peruana Carthagine attulerat placentã quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametsi bis mille ferè milliaribus allata esset. Eius pauxillum me præsente dissoluit aquæ rosaceæ stillatitio liquore, & eo faciem filij sui, qui erysipelate laborabat, illiuit: postridie simili liquore calente faciem illius abluit: facies adeo integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.* Medicamentũ ad ignẽ sacrũ.

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos deinde rursus decoquunt, donec ad vnguenti consi-*

consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo Sancto.

Carlo sancto. ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata est quædam radix* Carlo Sancto *dicta, cuius insignes facultates prædicant.*

Descriptio. NOSTRO *Lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more, quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert: Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiusq; vsus est, odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuißimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt.*

Natales. NASCITVR *temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.*

Facultates. RADICIS *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosq; humores ex capite elicit, eamq; ob causam Rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nōnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eumq; roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.*

IDEM *commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eosq; à scabritia & corruptione liberat, orisq; halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

PVLVERIS *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adainti, canellæue decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat,*

liberat, mensesq́; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthεæ inuncto.

CORDIS *affectibus, iis præsertim qui ex vteri sympathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt ante, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.*

RADICIS *minutim concisæ drachmæ duæ in aquæ sextario & dimidio coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluerē redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito saccharo propinantur, purgato tamē prius vt decet corpore.* Cardio sanctæ decoctum.

HVNC *puluerem, & decoctū nonnulli in morbi gallici affectibus, atq́; etiam Epilepsia cōmendant. Alterum experiri nō admodum necesse est, quod multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis, qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excesserе: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.*

Radix S. Helenæ.

EX *portu S. Helenæ, qui est in prouincia florida, adferūtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari craßitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ spherulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq́; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrā diffundit, foliaq́; ampla & viridia admodum profert.* Radix D. Helenæ, & eius historia.

NASCITVR *locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.* Natales.

HAS *radices Indi lapidibus conterunt, totumq́; corpus sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.* Facultates.

ILLIVS *puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & Nephritide commendatur.*

VT ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

Guacatane.

MISSA *nobis est ex Hispania noua plantula quædam candicans (sed sine radice) Indis* Guacatane *nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro.*

Facultates.

AD *Hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.*

DOLORES *ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam illico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.*

EIVS *puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.*

MISSÆ *item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.*

ALTERA, *quæ partus mortuos, secundasque morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.*

TERTIAM, *si (cùm maximè viget) quispiam colligere volens duntaxat contingat, ilico flaccescit, & procumbit.*

QVARTA *per solum diffusa est & expansa: si quis tamen eam attingat, statim contrahitur: vt braßica murciana.*

HELLEBORVS *item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.*

MVLTA

MVLTA *præterea alia medicamenta in Indiis nostris inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti poßimus) innotescent: vt ex eorum, quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.*

QVÆ *omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & primæ huius meæ historiæ parti, quæ per vniuersum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur descriptionem.*

ET *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hîc libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, orientalibus aut inferiores viribus, de quibus Deo volente in tertia parte agemus.*

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON *dubium est Clarißime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq́; militiam in his regionibus sequutum, ad te scribere, de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verum animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumq́; facultatibus eualgasti, & laudem quam eo libro hîc consequutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non poßim vtilitatem quam hîc attulit tuus iste liber, cùm ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendũ sit, ex quibus sine methodo ante vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nũc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.*

IAM

IAM sunt plures quam viginti octo anni, quod militiã sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui duntaxat seruiant.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, Animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis Hircis (nisi quod cornibus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi poßimus.

Animal lapidẽ Bezar gignens.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus, cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus, quo factũ est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus. qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestißimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea rumi-

ruminatas in ventriculũ traiiciant. Ibi puerum ilico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset, eum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & ,vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in precio, eosq; in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas *vocant, & alia etiam preciosißima queq; offerre solent, veluti aurum, argẽtum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.* Guacas.

ILLVD *autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui: attamen nusquam hæc animalia conspexi, quam in solis huius regni Peru montibus.* Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

EGO *qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilißime inspergi. In summa hũc lapidem alexipharmacum esse perniciosißimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atquę etiam nos Hispanos, quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.* Facultates.

EX *animalis igitur quod primum secuimus bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides*

inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM *autem est, sola quæ pascũtur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi sunt, qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.*

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modo Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficiæ accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto; si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantißimus.*

Phaseolus Peruanus.

NVNC *capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructũ in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiunt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbent sicci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit, quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur.*

Planta gramini similis.

PLANTAM *etiam quandam hic in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis, phlegmonibus, aliisq; vitiis auxilio est: manducata, multam*

pitui-

pituitam educit, ideoq́; morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hæc planta, quod mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

FRVCTVM *item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabiliuntur, gingiuæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eo defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiunxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris vtilis.* Molle, cuius ante mentionē feci, describere videtur.

E X *eius fructu salutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus est, & omni tempore odoratum.*

INDVS *quidam Aethiopissam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiusdam fructus iis insperso, ea mundauit, exesa putrida illa carne, deinde eundem puluerem cum ellichnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandam, vlcusq́; ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, sic vt eo vulgariter vescātur, magnitudine Assyrij mali, nucem Persicæ mali nuci similem continens, cuius concrematæ puluis ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò* Fructus vlcerarius.

 noxium

noxium esse, & deletria facultate præditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tanquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

Planta sanguineos sudores excitans.

In *vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantæ succo artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.*

Arbor venereos stimulos domans.

Arbor *quædam hìc inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi nunquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculum minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammã siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.*

Centella, & eius facultates.

Tumores *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hìc curantur herba quadam* Centella *nuncupata: siquidem ea trita tumoribusq; imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.*

Anno 1558. *in vrbe* D. Iacobi, *quæ est in prouincia* Chile, *quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.*

Herbæ *& arbores Hispanicis similes, admodum paucæ hìc inueniuntur, quia solùm eas non alit. In Hispania*

nova

noua (cùm primum in nostram potestatem redacta est) multæ arbores & plantæ Castellanis similes inuentæ sunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIVNTVR hîc Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali cytrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & plerasque alias immunditias. Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS huic continenti insulis, tam multi, tantiq; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodũ, qui Aethiopes sunt plerunque, negligentiam. Vultures.

VNA verò res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, si in plana deducãtur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, quod cùm in montibus frigidißimis, vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum planiciei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidunt, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quod in planicie illa, quæ octo duntaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille milliaribus porrigitur, nunquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SVPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garcias, strennuus miles, qui se verum Alexipharmacũ inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferina & humana victitant) deguntq; à Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.

Planta quæ est Alexipharmacum.

EST verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenū ex tinguit, & à symptomatis illis liberat, quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui duntaxat illis formidabiles erāt, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

HÆC omnia eò scripsi, vt cōsideres apud te, quàm multæ plantæ his similes in nostris Indiis nascantur, quæ nobis ignotæ sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quod si quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quæ sciunt aperiunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an hæc epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hic nascētibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo studiosus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & Xarayzeio.

TAMETSI

TAMETSI *mihi ignotus ſit, qui has ad me dedit, videtur tamen naturalium rerum ſtudioſus, ideoq́ue mihi amplectendus. Nam, vt militis munus eſt, perpetuo in armis verſari, ſanguinem profundere, & alia militaria munia exercere, laudandus eſt qui plantarum cognitionem, earumq́ue facultates inquirit. In quo Dioſcoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocunq́ue tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus ſex illos libros, qui toto orbe celebrantur, compoſuit, vt maiorem laudem ſcribendo ſit conſecutus, quàm ſi bellica virtute multas vrbes ſub imperium ſuum ſubegiſſet. Itaque multũ huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me miſit gratia, mihi certè gratiſſima. Illi ſcribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.*

PLANTARVM, *quas ad me miſit, facultates, experiemur, & ſemina ſuo tempore ſeremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in ſuperficie ſunt perpoliti, & coloris ex cinereo obſcuri, & ſub duabus veluti teſtis aut cruſtis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra eſt inſipida, potiusq́ue infrigidare, quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerunque ſunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte ſunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq́ue puluerem adoleſcenti, quem venenum hauſiſſe dicebant, propinaui, &, neſcio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, ſanatus eſt. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius hiſtoriæ medicamentorum volumine deſcribemus, in quo magna arcana continebũtur, quæ magnam omnibus oblectationẽ adferent, & præſertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

QVIDQVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: auctore D. Nicolao Monardis.

A.

B.

L.

M.

N.

R.

S.

T.

V.

X.

FINIS.

r.o.

